

Mao'nun Yugoslav heyetiyle Stalin hakkında görüşmesi

Dr. Mehmet Perinçek

İ. V. Stalin, dünya devrim tarihindeki liderler arasında en fazla tartışılan isim olmuştur. Sosyalizmi yıkmak isteyenler de kurmak isteyenler de işe Stalin eleştirisiyle başlamaktadır. Çin Devriminin lideri Mao Zedung, bir taraftan ülkesinde kendine özgü bir sosyalizm yolu çizerken Stalin'in hatalarından dersler çıkarmış, ama diğer taraftan da Kruşçev-Brejnev revizyonist çizgisinin Stalin'i tümünden reddederek hedef alan tavrına karşı durmuştur.

Bu anlamda Mao'nun Stalin değerlendirmeleri Bilimsel Sosyalist teorinin daha ileriye taşınması açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu ayki sayımızda Mao'nun 1956 Eylül'ünde Yugoslav heyetiyle yaptığı görüşmeyi ilk kez Türkçe olarak yayımlıyoruz. Görüşmede Mao, Yugoslav misafirlerine Stalin'in hatalarını açık ve samimi bir şekilde dile getirmektedir.

Ancak görüşmenin içeriğinin doğru anlaşılması açısından SSCB-Çin ilişkilerini ve Çin'in Sovyet tecrübesine bakışını kısaca ele almak doğru olacaktır.

Stalin dönemi ilişkiler

İ. V. Stalin'in başında olduğu Sovyetler Birliği, Çin Devriminin zaferinin ertesi günü

2 Ekim 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'ni (ÇHC) tanıyan ilk devlet olmuştur. Mao da o senenin sonunda yaklaşık 3 ay geçirdiği Moskova'ya bir ziyarette bulunmuştur.

14 Şubat 1950'de Moskova'da iki ülke arasında 30 seneliğine Dostluk, İttifak ve Karşılıklı Yardım Antlaşması imzalandı. Anlaşmaya göre taraflardan birinin saldırıya uğraması durumunda, diğer taraf askerî ve diğer alanlarda yardımda bulunacaktı. Antlaşma, ekonomik ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesini de öngörüyordu.

SSCB-ÇHC işbirliği, o dönem Batı tarafından "özgür dünyaya kızıl-sarı tehdit" olarak nitelendirilmişti.

Stalin'in cenazesinde SSCB Bakanlar Kurulu Başkanı G. N. Malenkov, yaptığı konuşmada "Sovyetler Birliği'nin büyük Çin halkıyla ebedi ve sarsılmaz dostluğunu her şekilde güçlendirmeliyiz" demiştir.

Pekin'de ise ölüm haberiyle birlikte SSCB elçiliğine ilk Çu En-Lay gitmiş, başsağlığı dileklerini ilettikten sonra gözyaşlarına boğulmuştur. Elçilikte görev yapan Sovyet diplomat O. B. Rahmanin'in tanıklığına göre ardından Mao, bütün Politbüro üyeleriyle birlikte gelmiştir. Çinli lider, kendini tutmuş, duygula-

rını dışa vurmamaya çalışmıştır ancak bunda başarısız olur. Sovyet diplomatın ifadesiyle içten üzülmüş ve gözyaşı dökmüştür. Bütün Politbüro üyeleri açıktan ağlamışlardır.

Bir dönem böylece son bulacaktı.

SBKP'nin Stalin eleştirisinden olumlu beklenti

Stalin'in ölümünün ardından kapanan dönemin muhasebesi, tüm dünyada olduğu gibi Çin'de de yapıldı. Sosyalizmi inşa etmek için devrimci bir bakış açısıyla dönemin eleştirisine de ihtiyaç vardı. Ancak sosyalizmi tahrip etmeye yönelik saldırılar da Stalin "eleştirisiyle" başlıyordu. Bu yıkıcı girişimler, sadece emperyalist sistem içerisinden gelmedi, bizzat Sovyetler Birliği'nde de baş gösterdi.

Bunun ilk önemli adımı, 14-25 Şubat 1956 tarihlerinde toplanan Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin (SBKP) 20. Kongresi oldu. Mao'nun Yugoslav heyetiyle yaptığı görüşme, işte bu kongreden yaklaşık 6 ay sonra gerçekleşmişti. SBKP'nin 20. Kongresi, Çin devrimcileri ile Sovyet iktidarı arasında ileride derinleşecek olan temel ayrılıkların başlangıcı olacaktı.

Ancak aşağıdaki metinden de görüldüğü üzere SBKP'nin yeni çizgisi, Çin önderliği tarafından tam anlaşılabilir değildi. Gerçi 5 Nisan 1956 günü kongreden kısa bir süre sonra ÇKP Merkez Komitesi'nin yayın organı *Renmin Ribao*'da çıkan "Proletarya Diktatörlüğünün Tarihsel Tecrübesi" üzerine başlıklı makaleyle bir ilk çıkış yapılmıştı. Ama Kruşçev'in Stalin eleştirilerinden yapıcı bir beklenti de hâlâ söz konusu idi. Ancak kısa sürede bu beklenti, tam tersi bir tepkiye yol açacaktı.

ÇKP'nin 20. Kongre'yi mahkûm etmesi

Çin Devriminin liderlerine göre 20. Kongre, Sovyet iktidarının daha sonra sistemli bir hal alacak olan revizyonizm yolundaki ilk adımıydı. Mao, ilk başlarda ülkede "sağlıksız bir ilgiye" yol açmaması için 20. Kongre kararları konusunda basına sessiz kalınması talimatını vermişti.

Çinli devrimcilerin 20. Kongre'nin belirlediği yeni çizgide en önemli itiraz noktası

SBKP'nin benimsediği Stalinsizleştirme politikasıydı. Stalin'e karşı toptan reddiyeci tavır, Pekin'de kapitalizmin yeniden inşasıyla eş değer görüldü. Kruşçev, Çinli devrimcilerin ifadesiyle "aşağılık bir siyasi entrika" olan "kişiye tapmaya karşı mücadele" adı altında aslında proletarya diktatörlüğünü, sosyalist inşayı ve partinin demokratik merkezîyetçilik ilkesini hedef almıştı.

Çin Devriminin önderlerine göre, "büyük Marksist-Leninist, büyük proleter devrimci İ. V. Stalin", ciddi hatalar yapmış olsa da büyük hizmetleriyle kıyaslandığında bu hatalar geride kalmaktaydı. Stalin, Sovyetler Birliği'nin uluslararası komünist hareketin gelişmesi davasına çok büyük hizmetler vermiş, Marksizm-Leninizmin gelişmesine önemli katkılar sunmuştur. Çinli liderler, bu hizmetler arasında Lenin'in mirasının Troçkizme ve diğer sapmalara karşı savunulmasını, Sovyet ülkesinin sanayileşmesini ve sosyalizmin inşasını, tarımın kolektifleştirilmesini ve Hitler'e karşı kazanılan zaferi saymaktadır. Stalin, sadece SSCB ve SBKP'nin değil, dünya devrim hareketinin de kabul ettiği bir önderdir.

"Stalin'in yüzde 70'i olumlu, yüzde 30'u olumsuz"

Mao'ya göre Stalin'in icraatlarının yüzde 70'i olumlu, yüzde 30'u olumsuzdur (Stalin'in 7 sağlıklı, 3 hasta parmağı vardır). Hataları mutlaka eleştirilmelidir. Ancak Çin önderliği, Kruşçev'in 20. Kongre'de Stalin'i tamamen ve ayırım gözetmeden reddetmesini sosyalizme karşı bir karalama olarak değerlendirmiştir. Kruşçev, açık bir şekilde tarihi çarpıtmaktadır ve Stalin'i bir yoldaş olarak değil, düşman gibi görmektedir. Stalin'e düşmanca yaklaşmak, komünizmin düşmanlarının elini güçlendirmektedir.

Buna karşılık Kruşçev de Mao'yu Stalinleşmekle suçlamıştır.

"Barış içinde bir arada yaşama" ilkesinin eleştirisi

Özellikle dış politika planında 20. Kongre'de "Barış içinde bir arada yaşama" ilkesinin yozlaştırılması, Mao'nun Sovyet iktidarını reviz-

yonistlikle suçlamasının temelini oluşturacak ve daha sonra SSCB'yi "sosyal-emperyalist" olarak nitelendirilecekti. Çin yönetimi, Kruşçev'in ilan ettiği "Barış içinde bir arada yaşama" politikasını emperyalist blokla anlaşma içerisinde özgürleşen ülkelere karşı bir kumpas olarak değerlendirmişti. SSCB, "savaşı önleme" bahanesiyle millî kurtuluş hareketlerini engellemekte, emperyalizmle "barış içinde bir arada yaşamayı" dayatmaktaydı. Dünya halklarının mücadelesi, Kruşçev iktidarı açısından "savaş kısırtıcılığına" dönüşecekti.

Bürokratlar partisi ve Kruşçev'in kişiliği

Buna paralel olarak SBKP bürokratlaşırken, hem devlette hem de partide Stalin döneminin önde gelen kadroları hızlı bir şekilde tasfiye edilmişti. Molotov, Malenkov, Kaganoviç gibi isimler partiden uzaklaştırıldı, parti yeni bir kimliğe büründü.

Çin'le yaşanan ideolojik plandaki tartışmaların yanında Kruşçev'in kişiliği de SSCB-ÇHC ayrışmasını derinleştiren bir rol oynamıştı. Sovyet uzmanların da kabul ettiği üzere Kruşçev, iki parti ve ülke arasındaki sorunlara ilkel, sorumsuz, aceleci ve düşüncesizce yaklaşmış ve hatta kamuya açık konuşmalarında Pekin'e ve doğrudan Mao Zedong'a yönelik kaba, hakaret içeren söylemlerde bulunmuştu.

Bunun önemli örneklerinden biri, Çin'in "Büyük İleri Atılım" politikası çerçevesinde yaşanmıştı. Çin Devriminin zaferinden sonra 1956'ya kadar Sovyet modelini taklit eden ve Sovyet uzmanlarını görevlendiren Pekin, bundan vazgeçip kendine özgün bir model geliştirmeye koyulmuş ve 1958-60 yılları arasında "Büyük İleri Atılım" kampanyasını ilan etmişti. Moskova, kendi modelini evrensel olarak görüp Çin'in kendi yolunu sert bir eleştiriye tabi tutmuştu. Kruşçev'in bu konudaki üstten bakan tutumu da Çin yönetiminde oldukça olumsuz bir etki yaratmıştı.

Uluslararası gelişmelerde zıtlıklar

1957-58 yıllarında Tayvan krizi sırasında Moskova'nın ÇHC'yi desteklemeyi reddet-

mesi ve 1959'daki Çin-Hint sınırı anlaşmazlığındaki tavrı, ilişkileri daha da olumsuz bir noktaya taşımış; Pekin, nükleer enerji de dâhil olmak üzere birçok alanda SSCB'yle olan anlaşmalarına son vermişti.

1960'ların hemen başında Arnavutluk ve Küba Füze Krizi konularında iki ülke ters düştü. Bu fikir ayrılıklarına, aynı dönemde iki ülke arasındaki sınır tartışmaları da eşlik etti.

22. Kongre'yle revizyonizmin sistemleşmesi

1961 Ekim'inde toplanan SBKP'nin 22. Kongresi, yeniden Stalin'i hedef aldı. Pekin'e göre 20. Kongre revizyonizme ilk adımken, 22. Kongre artık revizyonizmin sistemli bir şekilde kabulüne dönüşmüştü. Kongre'de kürsüden Lenin'i rüyasında gördüğünü ve kendisine Stalin'le yan yana yatmaktan rahatsızlık duyduğunu ve onun partiye sadece bela açtığını söylediğini ifade eden bile olmuştu. Kongrede Stalin'in Kızıl Meydan'daki mozolesinin kaldırılması kararı alınırken, kongredeki Çin temsilcisi Çu En-Lay, Stalin'in mozolesinin başında saygı duruşunda bulunmuştu.

Büyük Polemik

1963-64 yılları ise literatüre "Büyük Polemik" olarak geçen, ÇKP-SBKP arasındaki uluslararası komünist hareketin genel çizgisine dair tartışmaya sahne oldu. Tartışma, karşılıklı açık mektuplarla yürütülmüştü. Tartışmanın merkezinde Stalin'in rolünün değerlendirilmesi, proletarya diktatörlüğü, sosyalizme geçiş yolları ve kapitalist ve sosyalist ülkelerin birlikte var olması konuları bulunuyordu.

ÇKP, SSCB'deki devlet ve toplum yapısını sert bir eleştiriye tabi tutarken, SBKP'nin Marksizm-Leninizm ilkelerinden tamamen uzaklaştığını ortaya koydu. Mao'ya göre artık SSCB'de kapitalizm zafer kazanmış, parti ve devlet içinde ayrıcalıklı bir katman oluşmuş ve ülkede burjuva diktatörlüğü kurulmuştu.

Brejnev de Kruşçev'in yolunda

13 Ekim 1964'te Nikita Kruşçev'in iktidardan uzaklaştırılıp yerine Leonid Brejnev'in

gelmesiyle basın organları üzerinden dünya kamuoyuna açık bir şekilde yürütülen “Büyük Polemik” son bulsa da SSCB, Çinli yetkililerle görüşmelerde 20 ve 22. Kongre çizgisini ve buna bağlı olarak Çin’e karşı aynı tutumu sürdürdüklerini belirttiler. ÇKP ise ısrarla yeni yönetimden 20 ve 22. Kongreleri mahkûm etmesini talep etmiş, ilişkilerin normale dönmesinin başka bir yolu olmadığını altını çizmiştir.

Bu temasların da bir sonuç vermemesiyle 1966 yılında ÇKP, SBKP’nin 23. Kongresi’ne heyet göndermeyi reddedince, iki parti arasındaki ilişkiler tamamen koptu. Bir yanıyla SSCB’deki “kapitalist yolcuların” ülkedeki yansımalarını hedef alan Çin Kültür Devriminin başlamasıyla bu süreç daha da hız kazandı. Brejnev döneminde artık bürokrasi hâkimiyetini tam olarak kurmuştu.

Artık 1960’ların ortasında “kuzeyden gelen tehdit” terimi ÇHC’de kabul görmeye başlamış, 1964’te ilk atom bombasının denemesiyle Çin’in egemenliğinin ABD ve SSCB’ye karşı savunulduğu resmen ilan edilmişti.

Sosyal-emperyalizm ve Üç Dünya Teorisi

1968 yılı Temmuz ayından sonra tartışma daha da sertleşti. Sovyetler Birliği, bu tarihte Çekoslovakya’yı işgal etti. Moskova, Washington ile dünya hâkimiyeti için bir rekabete girmişti.

1969 Mart’ında Damansk Adası çevresinde iki ülke arasında yaşanan ciddi sınır çatışmaları, gerginliğin boyutunu bir üst düzeye çıkarmıştı. ÇKP Merkez Komitesi’nin yayın organı *Renmin Ribao*, bu olaydan hareketle 4 Mart 1969 günlü sayısında “Kahrolsun Yeni Çarlar!” başlıklı başyazısında SSCB’yi “sosyal-emperyalist” olarak tanımlayacaktı. Hemen ardından 1 Nisan 1969 günü ÇKP’nin 9. Kongresi’nde Lin Biao’nun okuduğu raporda da SSCB aynı şekilde nitelendirilmiştir. Lenin’in deyişyle “lafta sosyalist, gerçekte emperyalist” bir uygulamaydı söz konusu olan.

1972’ye gelindiğinde Pekin’e göre Amerikan emperyalizmi kâğıttan kaplandı, ancak “sosyal-emperyalizm” eski marka emperyaliz-

me kıyasla çok daha aldatıcı ve bu nedenle çok daha tehlikeliydi. SSCB’ye karşı yerleşik olarak böylece kullanılmaya başlanan bu kavram, daha sonra 1975 yılında ÇHC’nin anayasasına da girecektir.

Mao, bu süreçte Üç Dünya Teorisi’ni de formüle etmiştir. Bu teoriye göre emperyalist ABD ve sosyal-emperyalist SSCB, birinci dünyayı oluşturmaktadır. İkinci dünya, Avrupa, Japonya, Kanada gibi ara güçlerden meydana gelirken, üçüncü dünya ise çoğunluğu oluşturan ezilen ülkelerdir. Mao, 1974 yılında Zambiya’nın Devlet Başkanı Kenneth Kaunda ile yaptığı görüşmede bu fikrini sistemli bir şekilde ifade etmiştir.

Stalin-Tito tartışması

Mao’yla Yugoslavya heyeti arasındaki görüşmede geçen konulardan biri de Yugoslavya’ya karşı SSCB ve Çin’in tutumudur. 1956 Eylül’ünde gerçekleşen görüşmenin öncesi ve sonrasındaki gelişmeleri kısaca özetlemek hem Mao’nun sözlerinin arka planının hem de konunun bütününe anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Yugoslavya Komünistler Birliği, 1945 yılında iktidara geldikten birkaç yıl sonra Sovyetler Birliği’nin politikalarına açıktan karşı çıkmaya başlamış ve bunun sonucunda İ. V. Stalin ve V. M. Molotov, J. B. Tito’yu milliyetçilik ve sağ sapmayla suçlamışlardı. SBKP’nin kontrolünde bulunan bir kısım komünist partilerin uluslararası örgütü Kominform, 1948 yılında Yugoslavya Komünistler Birliği’ni üyelikten çıkarmış ve 1948-49 yıllarında aldığı kararlarla, partiye lideri Tito’yu “komünist harekete ihanet”, “Troçkist uyanış”, “ajan ve katil” gibi ağır ifadelerle nitelendirmişti.

SSCB ve Kominform’un (ÇKP üyesi değildir) bu tutumu, Mao’nun da aşağıdaki görüşmede belirttiği gibi ÇKP’yi etkilemiş, ÇHC de Yugoslavya’ya karşı olumsuz bir tutum takınmıştır.

Stalin’in ölümü sonrası gelişmeler

Stalin’in 1953 yılında ölümüyle SSCB’nin Yugoslavya politikasında da değişimler baş gösterecektir. Kruşçev, 20. Kongre’de Yugos-

lavya'yla ilişkiler konusunda Stalin'i suçlayacak ve Belgrad'la ilişkilerin normalleştirilmesi adına adımlar atacaktır. Hatta Yugoslavya'yı önceki dönem sert bir şekilde eleştiren Kominform'un 1956'da dağıtılması da bu adımlardan biridir.

Aşağıdaki görüşme böyle bir atmosferde gerçekleştiğinden Mao'nun tavrında SSCB'deki bu yumuşamanın etkisini görmek mümkündür. Stalin'e karşı tavırda 20. Kongre'den hâlâ beklentiler olduğu gibi görüşmede Yugoslavya konusunda da hâlâ Moskova'ya bakan bir eğilim sezilmektedir. Mao, 27 Kasım 1957'de Tito'ya ulusal bayramlarından dolayı bir kutlama mesajı da göndermiş, Yugoslavya'nın sosyalist bir çizgide olduğunu ifade etmiştir.

Yugoslavya konusunda ÇKP-SBKP ayrışması

Ancak bu konuda da ÇKP, kısa bir süre sonra SBKP'nin yeni çizgisinden kopacaktır. Moskova'nın Yugoslavya'yı sosyalist dünya içinde değerlendirmesi Pekin'in sert eleştirilerine maruz kalacaktır. Pekin, Yugoslav iktidarının sosyalizme ihanet ettiğini savunmuş ve Tito'nun 20. Kongre sonrasında yürüttüğü Stalin karşıtı kampanyayı en ağır ifadelerle eleştirmiştir. ÇKP'nin SBKP'yle arasındaki bu tartışma "Büyük Polemik"e de yansımıştır. Neredeyse her makalede anılmakla birlikte, "Yugoslavya, Sosyalist Bir Ülke mi?" başlıklı ayrı bir inceleme (26 Eylül 1963) de yayımlanmıştır. Bizzat Mao'nun sonraki konuşmalarında da Tito'ya yönelik ağır ifadelerle rastlamak mümkündür.

Bu arada yumuşama göstermesine rağmen SSCB-Yugoslavya ilişkilerinin de tam anlamıyla rayına girdiğini söylemek mümkün değildir.

SSCB-Çin-Yugoslavya ilişkileri ve ideolojik mücadelesini de kısaca özetledikten sonra 1956 Eylül'ünde gerçekleşen görüşmenin içeriğine geçebiliriz.

Mao'nun Stalin eleştirisi

Yukarıda da belirttiğimiz üzere Mao, hâlâ 20. Kongre'den bir takım beklentiler taşıdığı

bir dönemde Yugoslavya heyetini kabul etmiş ve görüşmenin ana gündemini Çin devrimcilerinin Stalin'e dönük eleştirileri oluşturmuştur.

Bu eleştiriler şu başlıklar altında toplanabilir:

1. Stalin'in Komintern üzerinden ülkenin gerçeklerinden kopuk bir şekilde Çin Devrimini yanlış yönlendirmesi ve devrim hareketinin ciddi kayıplara yol açması. Bu tecrübeden dolayı Mao, ÇHC'nin inşasında Sovyet çizgisinden ayrı, bağımsız ve kendi gerçeğini dikkate alan bir rota izlemiştir. Mao, devrimlerin kopya edilemeyeceğini, başka sosyalist ülkelerin modellerinin şablon olarak taşınamayacağını kuramlaştırdı. Çin'de devrimcilerin iktidarı almasında ve sosyalizmin başarılı bir şekilde inşasında Çin'in gerçeklerine dayanmak önemli rol oynadı.

2. Stalin'in SBKP'nin kontrolünde bulunan Wang Ming üzerinden ÇKP siyasetlerini belirlemeye çalışması, ÇKP'de esas olarak onu muhatap kabul etmesi ve Moskova'dan dayatılan Guomindang'la ittifak çizgisinin pahalıya mal olması.

3. İkinci Dünya Savaşından sonra Stalin'in Çan Kay-şek lehine ABD ve İngiltere ile anlaşması.

4. Stalin'in Mao'nun sosyalist çizgisinden şüphe etmesi ve onu "gönülsüz Tito" olarak nitelendirmesi.

5. Stalin'in kimi zamanlar diyalektik materyalizmden ve nesnel gerçeklikten kopup metafiziğe yönelmesi. Kitle çizgisini bırakması, bazı dönemlerde sadece devlet aygıtına dayanması. Parti ve halk içindeki çelişkileri zaman zaman yanlış ele alması, bunları düşmanla yaşanan çelişkiyle karıştırması. Demokratik merkezîyetçilik ilkesini bazı zamanlarda tam anlamıyla uygulamaması.

6. Sovyet tarafının partiler ve devletlerarası ilişkilerde kimi zaman eşitliği bozması. Kardeşçe ilişkilerin, "abi-küçük kardeş" ilişkisi gibi görülmesi.

7. Bu görüşmede bahsi geçmemekle birlikte Mao, ileriki dönemde Stalin dönemi Sovyet iktisadının da ayrıntılı bir eleştirisini yapacak-

tır. SSCB’de üretim araçları üzerindeki mülkiyetin tamamlanmasının ve tarımda sanayileşmenin yeterli görülmesi, sosyalist bir ülkede dahi kapitalizme geri dönüşün yaşanmasında rol oynamıştır.

Mao, iki sınıf, iki çizgi, iki yol arasındaki mücadelenin, başka deyişle işçi sınıfı ile burjuvazi, Marksizm ile revizyonizm, sosyalizm ile kapitalizm arasındaki mücadelenin devam edeceğini ve geri dönüş tehlikesinin parti ve devlet içinden çıkan kapitalist yolcular sınıfından geleceğini tespit etmiştir.

Mao, Yugoslav heyetine özetlediği Stalin eleştirisini başka birçok konuşma ve görüşmesinde de dile getirmiştir. SSCB’nin Pekin Büyükelçisi P. F. Yudin’le 31 Mart 1956 ve 22 Temmuz 1958 tarihlerinde yaptığı görüşmeler, Politbüro toplantısında yaptığı “On Büyük İlişki Üzerine” başlıklı konuşma (25 Nisan 1956), ÇKP’nin taşra ve şehir komiteleri sekreterlerinin toplantısındaki kapanış konuşması (Ocak 1957), Çengu Konferansı’ndaki konuşması (10 Mart 1958), Sekizinci Merkez Komitesi’nin Onuncu Genel Toplantısındaki konuşması (24 Eylül 1962), felsefe meseleleri üzerine konuşması (18 Ağustos 1964) bunlardan bazı örneklerdir.

Mao’nun Stalin değerlendirmesi

Bu hatalar, Mao’ya göre dünya sosyalist hareketinde tarihî bir ders olarak değerlendirilmelidir. Bunlarla birlikte Çin Devriminin lideri, Stalin’in tarihte oynadığı rolü yerli yerinde oturtmuştur.

Mao, Yugoslav heyetiyle görüşmesinden kısa bir süre sonra 23 Ekim 1956 günü SSCB’nin Pekin Büyükelçisi P. F. Yudin’le buluşmuş ve Stalinsizleştirme kampanyasına dair görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

“Siz (Kruşçev ve SBKP MK Politbürosu’nu kast ederek), Stalin gibi bir kılıçtan tamamen vazgeçtiniz, bu kılıcı kenara attınız. Bu tavrınız, kaldırdığımız taşı kendi ayağımızın üstüne bırakmakla eş değer.”

Mao, kısa bir süre sonra ÇKP’nin Merkez Komite toplantısında kürsüye çıkacaktır. 16

Kasım 1956 günü yaptığı konuşmada Stalin konusuna da değinir:

“Ne kadar sermayeniz var? Sadece Lenin ve Stalin. Stalin’i attınız; ister ayaklarını keserek, ister sadece kafasını bırakarak, isterse de iki kolundan birini kopararak neredeyse tamamen Lenin’i de attınız.”

Mao, 19 Kasım 1957’de SSCB Dışişleri Bakanı A. A. Gromıko ile görüştüğünde “Bizim fikrimize göre Stalin’in yaklaşık yüzde 70’i doğru, yüzde 30’u yanlıştı. Biz, esas olarak sizinle şu noktada hemfikir değiliz: Bu meselenin ortaya konmasının başında Stalin’in hizmetleri ve yanlışlarının ölçüğü gerektiği şekilde belirlenmedi” sözlerini sarf etmiştir. Tarihin belki de ileride hata oranını yüzde 10 olarak hesaplayabileceğinin de altını çizen ÇKP lideri, ardından bu meselenin sadece kişisel olarak Stalin’ dair olmadığını, tüm SBKP’yi, Sovyet halkını ilgilendirdiğini, ne de olsa Stalin’in hayatının 30 senesi boyunca devrimin ve sosyalist insanın yürütüldüğünü, Büyük Anavatan Savaşı’nda (İkinci Dünya Savaşı’nın Sovyet cephesi) zaferin kazanıldığını belirtmiştir.

Mao, 1965 Nisan’ında Pekin’de Sovyet Başbakanı A. N. Kosıgin’e de “SBKP’nin 20 ve 22. Kongrelerine saldırıyorum. Bu kongrelerin kişiye tapma konusundaki fikirlerini paylaşmıyorum” sözleriyle tavrını açık bir şekilde beyan etmiştir.

Yazımızda ele aldığımız dönemde Çin’de görev yapmış ve Mao’yla görüşmelerin çevirmenliğini de üstlenmiş olan Sovyet diplomat O. B. Rahmanin, ÇKP liderinin Stalin portresinin Tiananmen Meydanı’ndaki gösterilerde devamlı asıldığını sık sık açıklamalarında vurguladığını belirtmektedir. Mao, benzer cümleleri aşağıda okuyacağınız Yugoslav heyetiyle görüşmede de kurmuştur. 9 Ekim 1957 tarihli ÇKP toplantısındaki konuşması da başka bir örnektir.

2000’lerin başında ise “Çjen Lide Çujtsyu” (Gerçek Arayışı) dergisi, 20. Kongre’nin Stalin’le birlikte sosyalizmi de karaladığını, destalinizasyonun partiyi ve toplumu böldüğünü, sosyalizme yönelik güven bulanımı yarattığını

belirtmiştir. Dergiye göre bizzat Kruşçev, sosyalizmin mezar kazıcıları Gorbaçovların ortaya çıkış koşullarını yaratmıştır.

Çin emperyalist olursa

Mao'nun Yugoslav heyetine Çin'in geleceğiyle ilgili söyledikleri de dikkat çekiyor. Mao'nun o dönemde de geri dönüş, partinin yozlaşması, sosyal-emperyalizm meseleleri üzerine kafa yorduğu ve o günkü görüşmede bunu Çin üzerinden dile getirdiği görülüyor. Mao, Yugoslav misafirlerine emperyalist bir karakter kazanması durumunda Çin'e karşı çıkmalarını öğütüyor.

Çinli devrimciler, bu vurguları ileriki süreçlerde de açık bir şekilde yapmışlardır.

Örneğin Deng Siaoping, "ülkeler bağımsızlık, milletler kurtuluş, halklar devrim istiyorlar" şiarını da dile getirdiği, 10 Nisan 1974 BM Genel Kurulu 6. Olağanüstü Oturumu'ndaki konuşmasında tüm dünyaya şöyle seslenmişti:

"Eğer günün birinde Çin rengini değiştirerek bir süper devlet haline gelirse, o da dünyanın her yerinde bir müstebit gibi davranıp başkalarını baskı, saldırı ve sömürüye maruz bırakacak olursa, o zaman dünya halkları Çin'e sosyal-emperyalist yaftasını asmalı, onun yüzünü açığa vurmali, ona karşı çıkmali ve Çin halkıyla birlikte onu devirmelidir."

Mao da ölümüne kadar her zaman iki çizgi mücadelesine işaret etmiş ve Çin'deki olası geri dönüş tehlikesinin altını çizmiştir. Bilimsel Sosyalizmin önde gelen liderine göre iktidar döne döne fethedilmelidir.

Bu bakış açısı, Çin'de gelecek kuşaklara da kalmıştır. 4-5 Aralık 2004'te Gazi Üniversitesinde düzenlenen Avrasya Sempozyumu'nda Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ankara Büyükelçisi Song Aiguo, kürsüden, "Evet, Çin hızla büyüyen bir ülkedir. Ama Çin hiçbir zaman süper devlet olmayacaktır. Eğer Çin, bir süper devlet olursa, bütün dünyayla birlikte onu devirmeye çalışacağız!" sözlerini sarf edecektir.

İşte bütün bu konulara odaklanan Mao'nun Yugoslav heyetiyle görüşmesi ilk kez Türkçe olarak yayımlanıyor. Tamamını sunduğumuz görüşmenin metnine Wilson Merkezi Dijital Arşivi'nden ulaştık. Orijinal dili Çince olan metni, İngilizceden Erdem Ergen çevirdi. Kendisine ve katkılarından dolayı H. Yüksel, Emrah Alan, Sadık Can Perinçek'e teşekkür ederim.

Metine eklediğimiz dipnotlara "MP" ibaresi düşülmüştür. Bunun dışındakiler Wilson Merkezi'ne aittir.

Mao'nun Yugoslavya Komünist Birliği Heyetiyle Görüşmesi, Pekin, Eylül 1956

Çin'e hoş geldiniz. Ziyaretinizden memnuniyet duyuyoruz. Nasıl diğer kardeş komünist partilerin desteğini almışsak sizin tarafınızdan da destek gördük. Nasıl diğer bütün kardeş partileri destekliyorsak sizi de aynı biçimde destekliyoruz. Günümüz dünyasında Marksist ve komünist cephe, komünist devrimin başarıya ulaştığı veya henüz ulaşmadığı yerlerde birleşmeye devam ediyor. Ancak geçmişte bu kadar birlik olmadığımız, sizi hayal kırıklığına uğrattığımız zamanlar da oldu. Geçmişte Enformasyon Bürosu'nun¹ görüşlerine kulak verdik. Her ne kadar yaptıkları işlerde rol oynamasak da Büro'yu desteklemememiz zordu. 1948 yılında sizi eleştiren makaleler yayımlanmış olmamıza karşın Büro'nun sizi kasap ve Hitlervari bir faşist olmakla suçladığı 1949 yılındaki kararına karşı sessiz kaldık. Geriye dönüp baktığımızda bu tutumumuzun doğru olmadığını düşünüyoruz. Sizinle bu konuyu tartışmalı, hatalı olduğunuz noktalar var ise özeleştiriyapmanıza imkân vermeli ve ihtilafa düşme noktasında bu kadar aceleci davranmamalıydık. Aynı şey bizim için de geçerli; siz de bizimle farklı düşündüğünüz takdirde aynısını yapmalısınız. Yani ikna ve danışma yöntemini benimsemelisiniz. Yabancı partilerin birbirlerini gazetelerde eleştirmelerinden iyi bir sonuç çıktığı pek görülmemiştir. Sizin durumunuz,

1 Komünist ve İşçi Partileri Enformasyon Bürosu (Kominform) kast ediliyor. 1947 yılı Eylül ayında kurulan teşkilata; SSCB, Bulgaristan, Romanya, Macaristan, Polonya, Fransa, Çekoslovakya, İtalya ve Yugoslavya'dan ilgili partiler üyeydi. Büro, 1956 yılı Nisan ayında kendini feshettiğini duyurdu.

uluslararası komünist hareket açısından engin bir ders niteliğindedir. Ceremesini siz çekseniz de uluslararası komünist hareket bu hatadan bir ders çıkarmıştır. Bu hatanın ciddiyeti gerçek anlamda kavranmalıdır.

Yeni Çin'i tanımayı teklif ettiğinizde cevap vermedik. Ama reddetmedik, reddetmemeliydik de. Çünkü bunu yapmak için bir nedenimiz yoktu. Britanya bizi tanıdığına ona da hayır demedik. Sosyalist bir ülkenin bizi tanımasını reddetmenin bahanesi olabilir miydi?

Ancak size yanıt vermemizi engelleyen başka bir faktör vardı: Sovyet dostlarımız sizinle diplomatik ilişki kurmamızı istememişti. Peki, bu durumda Çin'in bağımsız bir devlet olmasından bahsedebilir miydik? Elbette. Peki, bağımsız bir devlet olarak neden dışarıdan gelen talimatlara uyduk? Yoldaşlarım, o dönemde Sovyetler Birliği, onların politikalarını takip etmemizi rica ettiğinde buna karşı gelmemiz bizim için zordu. Zira o dönem bazıları dünyada iki tane Tito olduğunu söylüyorlardı: Bunlardan birisi Yugoslavya'da, diğeri ise (hakkında böyle bir karar çıkmış olmamasına rağmen) Çin'deki Mao Zedong. Bir keresinde Sovyet yoldaşlarıma benim gönülsüz bir Tito olup olmadığımın şüphe ettiklerini söylediğimde bunu kabul etmek istemediler. Peki, bu gönülsüz Tito yaftası boynumdan ne zaman çıkartıldı? Çin, Kore'de ABD'ye karşı direnme kararı alıp Kuzey Kore'ye yardım ederek ABD emperyalizmine darbe indirdikten sonra.

Vang Ming çizgisi² esas olarak Stalin çizgisiydi. Bu planın sonunda; üslerimizdeki kuvvetlerimizin yüzde 90'ını, beyaz alandaki³ kuvvetlerimizde tamamını kaybettik. Yoldaş Liu Şaoşi⁴ Parti'nin 8. Kongresi'ne⁵ yazdığı raporunda bu konuya dikkat çekmişti. Peki, bu kayıpların açıkça Stalin çizgisi planının uygulanmasından kaynaklandığını niçin açık-

ça söylemedi? Buradaysa şöyle bir açıklama var: SBKP'nin kendisi Stalin'i eleştirebilir, ancak bizim eleştirmemiz uygun olmaz. Biz, SSCB ile aramızdaki iyi ilişkiyi sürdürmek zorundayız. Belki bu eleştirimizi gelecekte bir gün kamuoyuyla paylaşabiliriz. Ancak günümüzde bunu yapamayız, bu da bir gerçektir. Komintern geçmişte birçok hata yaptı. İlk ve son dönemlerinde o kadar kötü olmamakla birlikte orta dönemi pek parlak değildi. Lenin hayattayken ve Georgi Dimitrov'un⁶ sorumlu olduğu dönemdeyse iyi durumdaydı. İlk Vang Ming çizgisi anlayışının parti içinde egemen olduğu 4 yıl boyunca Çin Devrimi ağır kayıplar yaşamıştır.⁷ Vang Ming'in şimdilerde Moskova'da hastalık izninde olmasına rağmen, biz yine de onu parti Merkez Komitesi üyesi olarak seçeceğiz. Gerçekten de o partimiz için bir eğitmen, parayla satın alınamayacak kadar paha biçilemez bir profesördür. Çünkü bütün Parti'ye söz konusu hattı takip etmemesini öğretti.

Bu Stalin'in başımıza açtığı ilk büyük dert oldu.

İkincisi, Japonya'ya karşı verdiğimiz savaşta başımıza geldi. Rusça konuşabilen ve Stalin'i pohpohlamak konusunda başarılı olan Vang Ming, Stalin'le doğrudan iletişim kurabiliyordu. Stalin tarafından Çin'e geri gönderilerek, daha önce savunduğu aşırı sol çizgi yerine bu kez [bizi] sağcılaştırmaya çalıştı. Savunduğu, ÇKP ile Milliyetçi Parti (Guomindang) arasındaki ittifaktan anladığı şeyi "ÇKP'nin Guomindang'a itaat etmesi" olarak özetleyebiliriz. Bunu "süslenip püslenip kendimizi Guomindang'a davet ettirelim" sözleriyle ifade edebilirdi. İleri sürdüğü "6 İlke Programı" Partimizin "10 İlke Programını" başaşağı çeviriyordu. Savunduğu programda; Japonya'ya karşı üs kurulmasına karşı çıkıyor, Partimizin kendi silahlı kuvvetlerinden vazgeçmesini savunuyor

2 Chen Shaoyu adıyla da bilinen Wang Ming (1904-1974), SSCB'den Çin'e dönmüş ve 1930'larda ÇKP'nin önder kadrosu içinde yer almıştı. ÇKP'nin resmî görüşü, Ming'in 1930'ların başında aşırı solcu, 1930'ların sonundaysa aşırı sağcı hatalar yaptığı yönündedir.

3 Beyaz alan: Guomindang tarafından kontrol edilen alan.

4 Liu Şaoşi, ÇKP Merkez Komitesi başkan yardımcısı ve Halk Ulusal Kongresi Daimi Komitesi başkanıydı. Çin'in ikinci en önemli lideriydi.

5 ÇKP 8. Ulusal Kongresi, 15-27 Eylül 1956 tarihleri arasında Pekin'de toplandı.

6 Georgi Dimitrov (1882-1949): Bulgar komünist. 1935-1943 yılları arasında Komintern genel sekreterliği yaptı.

7 Mao, burada, 1931-1935 arasında Wang Ming'in önder kadrolarından olduğu "uluslararası seksiyonun" Çin Komünist Partisi'nin merkezi önderliğini kontrol ettiği döneme işaret ediyor.

ve Çan Kay-şek'in iktidarda olduğu sürece [Çin'de] barış olacağını vaaz ediyordu. Bu sapmayı düzelttik. Tarihin bir ironisidir, ancak bu durumu düzeltmemizde Çan Kay-şek'ten destek aldık. Vang Ming "süslenip püslenip Çan Kay-şek'e dalkavukluk yaparken" Çan Kay-şek onu "tekme tokat kovdu". Bu sebeple Çan Kay-şek, Çin'in en önemli eğitmenidir, ülkemizdeki her milliyetten Çinlinin yanı sıra Partimizin üyelerini de eğitmiştir. Vang Ming, bizi sözleriyle eğitirken Çan Kay-şek eğitimi makineli tüfekleriyle vermiştir.

Üçüncüsü, Japonya'nın teslim olması ve ardından İkinci Dünya Savaşının bitmesinden sonra geldi. Winston Churchill ve Franklin D. Roosevelt ile bir araya gelen Stalin, Çin'in tamamını Amerika'ya ve Çan Kay-şek'e verme kararı aldı. Stalin, Komünist Partisi'ni maddi ve manevi, özellikle de manevi açıdan, neredeyse hiç desteklemezken Çan Kay-şek'i desteklemişti. Bu karar, Yalta Konferansı'nda alınmıştı. Stalin, daha sonra bunu Tito'ya da söyledi. Tito, biyografisinde⁸ Stalin'in bu kararıyla ilgili konuşmalarından söz eder.

Biz, ancak Komintern'in dağılmasından sonra özgürleşmeye başladık. Hâlihazırda oportünizmi ve Vang Ming çizgisini zaten eleştirmeye başlamış ve düzeltme hareketini ortaya koymuştuk. Aslına bakacak olursak, düzeltme hareketi Stalin ve Komintern'in Çin Devrimini yönlendirirken yaptığı hataları ifşa etmeye yönelikti, ancak Stalin ve Komintern'in adını açıkça anmadık. Belki yakın gelecekte bu konu hakkında daha açık konuşabileceğiz. [Stalin ve Komintern]'i neden açıkça eleştirmedüğimize dair iki şey söyleyebiliriz: Birincisi; talimatlarını yerine getiren kişiler olarak bizler de bu durumdan sorumluyuz. Kimse, bizi onların talimatlarının peşinden gitmeye zorlamadı. Kimse, sağa veya sola sapmamız için bizi zorlamadı. Burada Çinliler olarak iki farklı tavır aldık: Bir kısmımız Stalin'in çizgisini tamamen kabul eden dogmatiklerden; diğer kısmımızsa dogmatizme karşı çıkan ve dolayısıyla [Stalin'in] talimatlarına

uymayı reddedenlerden oluşuyordu. İkincisi; Sovyetler Birliği'yle ilişkilerimizi bozmamak için [Sovyetler'i] yok saymak istemiyoruz. Komintern, bu hatalar hakkında hiçbir zaman özeleştirici yapmamıştır; Sovyetler Birliği ise bu hatalardan hiç bahsetmemiştir. Bu şartlarda şayet eleştirilerimizi arttırsaydık onlarla belki de külahları değiştirdik.

Dördüncüsü ise [Moskova]'nın beni gönülsüz Tito ya da Yarı-Tito'cu olarak görmesinin ardından geldi. Sadece Sovyetler Birliği'nde değil, diğer sosyalist ülkelerde ve bazı sosyalist olmayan ülkelerde de Çin Devriminin gerçek olup olmadığından şüphelenenler vardı.

Çin'de, Stalin portresini duvara asarak kendisini neden hâlâ onurlandırdığımızı merak edebilirsiniz. Moskova'dan yoldaşlar, bize artık Stalin'in portrelerini asmadıklarını, halka açık geçit töreninde yalnızca Lenin'in ve mevcut liderlerin portrelerini bulduklarını bildirdiler. Fakat bizden de aynısını yapmamızı istemediler. Bu, çok çetrefilli bir konu. Stalin tarafından yapılan dört hata Çin halkının yanı sıra tüm Partimiz tarafından henüz bilinmiyor. Bizim durumumuz sizinkinden oldukça farklıdır: [Stalin'in size verdiği sıkıntılar] halkınız ve bütün dünya tarafından biliniyor. Vang Ming'in savunduğu iki farklı çizginin hataları Partimizce iyi biliniyor; fakat halkımız bu hataların Stalin'den kaynaklandığını bilmiyor. Stalin'in beni gönülsüz Tito olarak nitelmesine ve devrimimizi engellemesine yalnızca Merkez Komitesi tanık oldu.

Sovyetler Birliği'nin [dünya devriminin] merkezi olarak işlev görmesine itirazımız olmadı, çünkü bu durum sosyalist hareket açısından faydalıdır. Bu konuda muhtemelen bize katılmıyorsunuz. Kruşçev'in Stalin'e yönelik eleştiri kampanyasını canı gönülden destekliyorsunuz, ama halkımız bundan hoşlanmayacağı için biz böyle davranamayız. [Çin'de düzenlenen] önceki geçit törenlerinde Marx, Engels, Lenin ve Stalin'in yanı sıra bazı Çinli [liderlerin] —Mao, Liu [Şaoşi], Çu [Enlay] ve Çu [Te]'nin⁹ portrelerini ve kardeş parti-

8 Biyografisinden şu kitap kastediliyor olmalı: Vladimir Dedijer, *Tito Speaks: His Self Portrait and Struggle with Stalin*, Weidenfeld and Nicolson, London, 1953.-MP

9 Çu Te, ÇKP Merkez Komitesi Başkan Yardımcılığı görevinin yanı sıra Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) Başkan Yardımcılığı görevinde de bulundu.

lerin liderlerinin resimlerini taşıdık. Şimdiyse “hepsini bırak” anlayışını benimsiyoruz. Bu yüzden bu yılki 1 Mayıs kutlamalarında hiçbir portre taşımadık. Pekin’deki geçit törenine katılan Büyükelçi Bobkoveshi¹⁰ de buna şahittir. Ancak, şu an hayatta olmayan beş kişinin (Marx, Engels, Lenin ve Stalin ile Sun [Yatsen]) ve henüz hayatta olan bir kişinin (Mao Zedong) portreleri hâlâ [duvarda] asılı duruyor. Bırakın duvarda asılı kalsınlar! Siz Yugoslavyalılar, Sovyetler Birliği’nin artık Stalin’in portrelerini asmazken, Çinlilerin asmaya devam ettikleri yorumunu yapabilirsiniz.

Bugün bile hâlâ ülkemizde sosyalizmin başarıyla inşa edilebileceğinden şüphe etmeye devam edenler ve Partimizin sahte olduğu iddiasını sürdürenler var. Ne yapabiliriz? Bu kişiler her gün yatıp kalkıp Çin Komünist Partisi’nin gerçek bir komünist partisi olmadığı ve Çin’in sosyalist inşa sürecinin başarısızlığa uğramasının kesin olduğu propagandasını yayıyorlar. Onlara göre, Çin’de sosyalizmin inşa edilebileceğini düşünmek hayret verici bir düşüncedir! Çin’in Amerika, İngiltere ve Fransa’nın ardından dördüncü emperyalist ülke olabileceğine dair uyarılarda bulunuyorlar! Şu an için sınırlı bir sanayiye sahip olan Çin doğal olarak emperyalist kampta değil, ancak önümüzdeki 100 yıl içinde korkunç bir güç olacak diyorlar! Cengiz Han¹¹ dirilebilir; Avrupa tekrar acı çekebilir ve Yugoslavya fethedilebilir! “Sarı Tehlike” önlenmelidir diyorlar!

ÇKP, Marksist-Leninist bir partidir. Dolayısıyla bunların gerçekleşmesinin zemini kesinlikle yoktur! Çin halkı barışseverdir. Saldırganlığın bir suç olduğuna inanıyoruz, bu nedenle başkalarının asla bir karış toprağına veya bir çakıl taşına dahi göz dikmeyeceğiz. Bizler Marksistiz ve barış seviyoruz.

Uluslararası ilişkilerde büyük güçlerin baskın olması politikalarına karşıyız. Her ne kadar

sanayimiz küçük olsa da, enine boyuna düşündüğümüzde, büyük bir güç olarak kabul edilebiliriz. Bu durum, [Çin’deki] bazı insanların burnunun havaya kalkmasına yol açtı. Onları uyarıyoruz: “Başınızı eğin ve bacaklarınızın arasına sıkışmış kuyruklarınızla hareket edin.” Küçükken, annem bana sık sık “bacakların arasına sıkışmış kuyrukla” davranmayı öğretti. Bu doğru bir öğretiler ve şimdi ben de bunu sık sık yoldaşlarıma hatırlatıyorum.

Yurtçinde Pan-Hanizme¹² karşıyız, çünkü bu eğilim etnik grupların birliğine zarar verir. Hegemonyacılık da Pan-Hanizm de bölücülüktür. Hegemonyacı eğilimleri olanlar sadece kendi çıkarlarını önemserken, başkalarını görmezden geliyorlar. Pan-Hanistler ise sadece Han halkını önemsiyorlar ve Han halkını diğerlerinden üstün görüyorlar, bu şekilde davranarak bütün azınlıklara zarar veriyorlar.

Geçmişte birileri, Çin’in diğer ülkelerle dost olmak gibi bir niyeti olmadığını, bu yüzden de Sovyetler Birliği ile yollarını ayırmak niyetinin bozgunculuk olduğunu iddia etmişti. Ancak Amerika’ya Direniş ve Kore’ye Yardım Savaşı’ndan¹³ bu yana, sosyalist ülkelerdeki bu tür insanların sayısı azaldı ve neredeyse bir avuç kaldı. Bununla birlikte, emperyalistler için bu durum tamamen farklı bir anlama geliyordu: Çin güçlendikçe daha fazla korkulacak bir güç olacak. Ancak insan gücüne dayandığı ve gelişmiş bir sanayiye sahip olmadığı müddetçe Çin’in korkulacak bir güç olamayacağını da farkındaydılar. Sovyetler Birliği [emperyalistler için] en korkunç güç olmaya devam ederken Çin ikinci sıradadır. Siyasetlerimizden ve bizim Asya’da muazzam bir etki yaratabilme ihtimalinden kokuyorlar. Bu yüzden Çin’in kontrolden çıkacağı, diğer ülkeleri istila edeceği gibi söylentileri yaymaya devam ediyorlar.

Çok temkinli ve alçak gönüllü davrandık, kibirle mücadeleye çalıştık ama “Beş İlke”-

10 Mao’yla ilk kez 30 Haziran 1955 günü bir araya gelen Bobkoveshi, Yugoslavya’nın ilk ÇHC Büyükelçisidir.

11 Cengiz Han, Moğolca konuşan kabilelerin hâlâ ortak bir isme sahip olmadıkları 1167’de doğdu. Onların büyük lideri ve birleştiricisidir. Cengiz, 1227’de ölümünden önce, Orta Asya’nın iç kesimlerini fethederek yaygın bir Avrasya imparatorluğunun temelini oluşturmuştu. Moğollar, hem Avrupa’da hem de Asya’da fütursuz saldırganlıklarıyla hatırlanıyor ve bu özellik kesinlikle Cengiz’de mevcuttu.

12 Han milliyeti, Çin nüfusunun yüzde 95’ten fazlasını oluşturan en büyük etnik gruptur.

13 *Amerika’ya Direniş ve Kore’ye Yardım Savaşı* tabiriyle ÇHC’nin Kore Savaşı’na Ekim 1950’de dâhil olması ve savaşın bitimine (Temmuz 1953) kadar Kore’ye verdiği destek anlatılıyor.

ye¹⁴ bağlı kaldık. Geçmişte zorbalığa maruz kaldığımız için; zorbalığa uğramanın nasıl bir duygu olduğunu anlıyoruz. Aynı şeyleri siz de hissederdiniz, değil mi?

Çin'in geleceği sosyalizme bağlıdır. Çin'in zengin ve güçlü bir ülkeye dönüşmesine gelince elli hatta yüz yıl sürecektir. Artık bu yolda Çin'i engelleyecek önemli bir güç yoktur. Çin, dünya nüfusunun dörtte birine sahip büyük bir ülkedir. Bununla birlikte, dünyaya katkısı henüz nüfus büyüklüğüyle uyumlu değildir ve bu durumun değişmesi zorunludur, ancak bu değişimi benim neslim belki de oğlumun nesli göremeyebilir. Çin'in gelecekteki değişimi nasıl geliştiğine bağlıdır. Çin, hatalar yapabilir veya yolsuzluğa sapabilir; mevcut iyi durum kötüye dönebilir ve ardından kötü durum iyiye çevrilebilir. Çin'de işlerin kötüye gitme olasılığı az da olsa bulunmakla beraber, hiçbir zaman Çan Kay-şek dönemindeki gibi yoz bir toplum olmayacaktır. Bu diyalektiğe dayalı bir tahmindir. Olumlama, olumsuzlama ve ardından da olumsuzlamanın olumsuzlanması. Geleceğe giden yol dolambaçlıdır.

Yolsuzluk, bürokrasi, hegemonyacılık ve kibir, Çin'de etkili olabilir. Ancak alçak gönüllü bir halk olan Çinliler, diğer halklardan öğrenmeye de açıktır. Bunun bir açıklaması hâlihazırda elimizde bulunan "sermayenin" azlığıdır: İlk; Marksizmi biz icat etmedik, başkalarından öğrendik. İkincisi; Ekim Devrimi tecrübemiz olmadı, devrimimiz Ekim Devriminden otuz iki yıl sonra 1949'a kadar zafer kazanamadı. Üçüncüsü; İkinci Dünya Savaşı sırasında esas güç değil, ikincil bir orduduk. Dördüncüsü ise; küçük çapta çağdaş sanayinin yanı sıra tarımsal üretim ve eski püskü el sanatlarına sahiptik. Aramızda kendini beğenmiş gibi görünen bazı insanlar olmasına rağmen bu insanlar kendini beğenecek durumda değildir,

bunlar en fazla bir veya iki metrelik bir kuyruğa sahip olabilir. Ancak gelecekte böyle bir şeyin olmasının önüne geçmeliyiz: Önümüzdeki on veya yirmi yıl sonrasında bu durum daha tehlikeli, kırk veya elli yıl sonra ise çok daha tehlikeli olabilir.

Yoldaşlarım, size de bu olasılıklara dikkat etmenizi tavsiye ederim. Stalin'in size yaşattığı zorluklara rağmen adalet sizin yanınızda oldu; daha modern ve hızla gelişen bir sanayiye sahipsiniz.

Yukarıda değindiğimiz, Stalin'in [Çin'le ilgili] yaptığı dört hata ileride bize de zorluk çıkarabilir. Çin gelecek yıllarda sanayileştiğinde, kendimizi beğenme ihtimalimiz de artacaktır. Ülkenize döndüğünüzde, lütfen gençlerinize, Çin'in gelecekte kuyruğunu kıstırması gerekiyorsa, bunları Kaf Dağı'nın ötesinde olsa bile, bunu Çinlilere söylemeleri gerektiğini anlatın. Elbette o sırada ben burada değil, Marx ile birlikte bir toplantıda olacağım.

Geçmişte sizi üzdüğümüz için bizi bağışlayın. Size ciddi anlamda borçluyuz. Alınan can geri verilmeli, hesap peşin ödenmeli. Sizi daha önce eleştirdik, ama neden hâlâ susuyoruz? [Kruşçev'in] Stalin eleştirisinden önce, bazı konularda şu anki kadar net bir durumda değildik. [Büyükelçi] Bobkoveshi'yle yaptığımız daha önceki konuşmalarda, söyleyemediğim sadece; Sovyetler Birliği'nin Stalin'i eleştirmediği sürece, bunu yapacak bir durumda olamayacağımız, yine Sovyetler Birliği'nin Yugoslavya ile ilişkileri düzeltme yoluna gitmediği sürece, sizinle diplomatik ilişki kuramayacağımızdı.¹⁵ Şimdi bu konular rahatça tartışılabilir. Sovyet yoldaşlarımla ve [Sovyet Büyükelçisi Pavel] Yudin'le,¹⁶ Stalin'in [Çin konusunda] yaptığı dört yanlış üzerine konuştum. Bir sonraki görüşmemizde Kruşçev ile de konuşacağım. Sizinle bu konuyu konuşuyo-

14 Beş İlke ilk kez 31 Aralık 1953'te Hindistan'dan gelen bir heyetle görüşen Çu Enlay tarafından dile getirildi. Bu ilkeler:

- Toprak bütünlüğü ve egemenliğine karşılıklı saygı,
- Saldırgan tutumdan karşılıklı olarak kaçınma,
- Uluslararası ilişkilere karşılıklı müdahalelerden kaçınma,
- Eşitlik ve karşılıklı yarar ve Barış içinde bir arada yaşama.

Bu ilkeler, daha sonra Çin hükümeti tarafından ÇHC'nin dış politikasının temeli olarak defalarca ifade edildi.

15 Çin, Yugoslavya ile Ocak 1955'e kadar diplomatik ilişki kurmazken, Yugoslavya Hükümeti Çin Halk Cumhuriyeti'ni, ilanının üzerinden henüz dört gün geçmiş olmasına rağmen 5 Ekim 1949 gibi erken bir tarihte tanıdı.

16 P. F. Yudin (1899-1968): 1952 - 1961 yılları arasında Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi Üyesi, seçkin bir filozof. Yudin, 1953 - 1959 yılları arasında da Çin'de Sovyet Büyükelçisi olarak görev yapmıştı.

rum, çünkü siz bizim yoldaşımızsınız. Fakat yine de bunu gazetelerde yayımlayamayız, çünkü emperyalistlerin bunu bilmesine izin veremeyiz. Stalin'in bir veya iki hatasını ileride açıkça konuşabiliriz. Durumumuz sizinkinden oldukça farklıdır. Tito'nun biyografisinde Stalin'den söz ediliyor, çünkü siz zaten Sovyetler Birliği'yle yollarınızı ayırmıştınız.

Stalin, Diyalektik Materyalizmi savundu, ancak bazen Materyalizmi bırakıp metafiziğe yöneldi. Tarihsel Materyalizm hakkında yazdı, ancak çoğu zaman tarihsel idealizmin peşinden gitti. Aşırıya kaçmak, kişiyi mitleştirmek ve başkalarını utandırmak gibi davranışlarından bazılarının Materyalizmde hiçbir şekilde yeri yoktur.

Stalin ile tanışmadan önce, onun hakkında çok iyi şeyler hissetmiyordum. Eserlerini okumaktan hoşlanmıyordum. Sadece, Troçki'yi eleştiren uzun bir makale olan "Leninizmin İlkeleri"¹⁷ ve "Başarıdan Başlı Dönmek"¹⁸ gibi yazılarını okudum. Çin devrimiyle ilgili yazıları ise çok daha kötüydü. Lenin'den çok farklıydı: Lenin kalbini başkalarıyla paylaşır ve başkalarına eşit muamele ederken, Stalin herkesin üstünde durmayı ve başkalarına emir vermeyi severdi. Bu tarzı, eserlerinde de görülebilir. Onunla tanıştıktan sonra hoşnutsuzluğum daha da arttı: Moskova'da onunla çok kavga ettik.¹⁹ Stalin, çabuk heyecanlanan bir mizaca sahipti. Gerildiğinde ağzı bozulurdu.

Stalin'i öven topu topu üç yazı yazdım. Bunlardan ilki, Yenan'da altmışıncı yaş gününü kutlamak için yazılmıştır [21 Aralık 1939]. İkincisi, Moskova'da yaptığım kutlama konuşmasıydı [Aralık 1949] ve üçüncüsü ise ölümünün ardından *Pravda* tarafından talep edilen bir yazıydı [Mart 1953]. Başkaları tarafından kutlanmaktan hoşlanmadığım gibi ben de kimseyi kutlamaktan hoşlanmam. Doğum gününü kutlamak için Moskova'da bulunduğum sırada, kutlamayıp da ne yapsaydım? Kutlamak yerine onu kınasa mıydım? Ölümünün ardından Sovyetler Birliği'nin desteğimize ihtiyacı vardı,

biz de SSCB'ye yardım etmek istedik. Sonuç olarak onun erdemlerini ve başarılarını öven bir yazı yazdım. Ama bunu Stalin için değil, Komünist Partisi için yaptım. Yenan'da yazdığım yazıya gelince, kişisel hislerimi görmezden gelmek ve onu sosyalist bir ülkenin önderi olarak yazmak zorundaydım. Bu nedenle bu yazım oldukça coşkuluymdu. Diğer iki yazım ise içimden geldiği veya istediğim için değil, siyasi gerekçelerle kaleme alınmıştı. İnsan hayatı işte böyle çelişkilidir: Duygularınız sizden bu yazıları yazmamanızı isterken, mantığınız sizi bunu yapmaya zorlar.

Artık Moskova da Stalin'i eleştirdiğine göre, bu sorunlar hakkında konuşmakta özgürüz. Bugün size Stalin'in yaptığı dört hatayı anlatıyorum, ancak Sovyetler Birliği ile ilişkileri sürdürebilmemiz için bunları gazetelerimizde yayımlayamayız. Kruşçev'in raporu Stalin'in bizimle ilgili hatalarından söz ettiği yerde yalnızca şeker fabrikası üzerindeki çatışmaya değinirken, bunları halka açmanın uygun olmayacağını düşünüyoruz. Çatışma ve anlaşmazlık konusu olan başka meseleler de var.

Sovyetler Birliği [tecrübesi] genel olarak iyidir. Bu saptamamız dört temel gerekçeye dayanıyor:

1. Marksizm-Leninizm,
2. Ekim Devrimi,
3. Sosyalist blokun ana kampını teşkil etmesi ve
4. Sanayileşme.

Olumsuz bazı yanları da var, bazı hatalar yaptılar. Yine de geçmişleri, esas olarak başarılarından oluşuyor; eksikleri ikincil önemdedir. Bugün düşman, Stalin eleştirisinden yararlanarak dünyanın her yerinde saldırıya geçmişken, Sovyetler Birliği'nin [geçmişini] desteklemeliyiz. Hatalarını kesinlikle düzeltereklerdir. Daha şimdiden Kruşçev, Yugoslavya'ya dair yapılan hatayı düzeltti. Geçmişte Vang Ming konusundaki eleştirimizden hoşnut olmadıkları

17 J. Stalin, *Leninizmin İlkeleri*, Sol Yayınları, Ankara, Aralık 1969.-MP

18 İ. V. Stalin, "Golovokrujenie Ot Uspehov: K Voprosam Kolhoznogo Dvijeniya", Soçineniya, c.12, Gosudarstvennoe İzdatelstvo Političeskoy Literaturi, Moskva, 1949, s.191-199.-MP

19 Mao'nun 16 Aralık 1949 tarihinde Stalin'le Moskova'da yaptığı görüşmenin zabitleri için bkz. "Stalin Conversations With Chinese Leaders", *Cold War International History Project Bulletin*, No.6-7, 1995-1996, s.4-9.-MP

halde, bugün Vang Ming konusunda yaptıkları hatanın farkındalar. Ayrıca benim boynuma astıkları “gönülsüz Tito” yaftasını çıkardılar, böylece “Birbuçuk Tito” olarak ifade edilen anlayışı tamamen ortadan kaldırdılar. Tito yaftasının ortadan kaldırıldığını görmekten hoşnutuz.

Her şeye rağmen halkımızın bir kısmı Stalin’in eleştirilmesinden hoşnut değil. Bununla birlikte tevatürü yok eden ve [kara] kutuları açan bu eleştirinin etkileri olumludur. Bu, özgürlüğe, gerçek bir “özgürlük savaşı”na yol açar. İnsanlar, bu sayede sorunlar üzerine düşünebilecek ve düşündüklerini de açıkça söyleyebilecek kadar cesur hale geliyor.

Özgürlük, eşitlik ve kardeşlik burjuvazinin sloganlarıdır. Fakat bugün bu idealler uğruna bizler savaşmalıyız. SSCB ile aramızdaki ilişki, bir baba oğul ilişkisi mi yoksa kardeşler arasındaki bir ilişki midir? Geçmişte bir baba-oğul ilişkisiydi, bugün aşağı yukarı iki kardeş arasındaki ilişki olmasına rağmen, geçmişteki baba-oğul ilişkisinin gölgesi bütünüyle kaybolmuş değil. Bu anlaşılabilir bir durumdur, çünkü değişimler bir günde olmaz. Belli bir açıklıkla, insanlar artık özgürce ve bağımsız düşünebiliyor. Şimdi, bir anlamda, feodalizm karşıtı bir atmosfer var: Baba-oğul ilişkisi kardeşçe bir ilişkiye yol açıyor ve ataerkil sistem yıkılıyor. Stalin zamanında insanların zihinleri o kadar baskı altına alındı ki, feodal tahakkümü bile geçti. Bazı aydınlanmış feodal beyler ya da imparatorlar dahi eleştiriye kabul ederken, [Stalin] eleştirilerin hiçbirini hoş görmezdi. Yugoslavya tarihinde de yüzüne sövseniz bile bunu hoş görecektir bir hükümdar belki vardır. Bu anlamda kapitalist toplum feodal toplumdaki bir adım öndedir. Amerika Birleşik Devletleri’ndeki Cumhuriyetçi ve

Demokrat Partilerin birbirleriyle tartışmalarına izin verilir.

Biz, sosyalist ülkeler, çözümler üretmeliyiz. Elbette, yoğunlaşmaya ve birleşmeye ihtiyacımız var; aksi takdirde, birlik korunamaz. Halkın zihin olarak birliği, bizim lehimize. Bu sayede kısa sürede sanayileşmeyi başarabiliriz ve emperyalistlerle başa çıkabiliriz. Fakat bu, bazı olumsuzlukları da içinde barındırır. Örneğin insanlar düşüncelerini açıkça ifade etmekten korkar hale gelir. Bu sebeple insanların düşüncelerini açıkça söyleyebilmelerini sağlayacak yollar bulmalıyız. Siyasal Büro üyesi yoldaşlarımız son dönemlerde bu konu üzerinde çalışıyorlar.

Çin’de çok az sayıda kişi beni açıkça eleştirdi. Çinliler, benim eksiklerime ve hatalarıma karşı hoşgörülüdür. Çünkü her zaman halka hizmet etmek ve halk için iyi şeyler yapmak istiyoruz. Bazen Parti yöneticilerinin tahakkümünden ve bürokrasiden muzdarip olsak da, insanlar kötünden çok iyi şeyler yaptığımıza inanıyor ve sonuç olarak bizi eleştirmekten ziyade övüyorlar. Sonuç olarak, bir put yaratıldı: Bazı insanlar beni eleştirdiğinde, başkaları karşı çıkarak onları öndere saygısızlık yapmakla suçladı. Ben ve merkezî önderlikteki diğer yoldaşlarımız her gün, bazıları bizi eleştiren, yaklaşık üç yüz mektup alıyoruz. Ancak bu mektuplar ya imzasız ya da sahte adla imzalanmış oluyor. Mektupları yazanlar bizim baskı uygulayacağımızdan değil, çevrelerindeki diğer insanların onlara sıkıntı yaratmasından korkuyor.

“On Büyük İlişki Üzerine”den²⁰ söz ettiniz. Bu, benim hükümetin otuz dört bakanıyla yaptığım bir buçuk aylık tartışmaların sonucudur. Onlar olmasa tek başıma hangi fikri çıkarabilirdim? Tek yaptığım onların önerilerini bir

20 “On Büyük İlişki Üzerine” Mao’nun 1950’lerde kaleme aldığı önemli eserlerinden birisidir. Bu çalışmasında;

1. Sanayi ve tarım ile ağır sanayi ve hafif sanayi,
2. kıyı endüstrisi ve iç sanayi,
3. ekonominin inşası ve ulusal savunma,
4. devlet, üretim birimi ve bireysel üretim,
5. merkez ile çevre,
6. Han uyruğu ile azınlık uyrukları,
7. parti ile parti dışı,
8. devrimci ile karşı-devrimci,
9. doğru ile yanlış ve
10. Çin ile diğer ülkeler arasındaki ilişkiyi tartıştı.

Makalenin bir versiyonu olan İngilizce çevirisi için bakınız, Stuart Schram, (ed.). (1974). *Chairman Mao Talks to the People*. New York: Pantheon Books. s.61-83. [Ayrıca söz konusu makalenin Türkçe baskısı için bakınız; Zedung, M. (1993). *Mao Zedung Seçme Eserler V*. İstanbul: Kaynak Yayınları. s.307-332. (çn.)]

araya getirmektir, ben hiçbir şey yaratmadım. Her üretim, hammaddeye ve fabrikaya ihtiyaç duyar. Ancak ben, artık iyi bir fabrika değilim. Tüm teçhizatımın kullanım süresi geçmiş, Britanya'daki fabrikalar gibi geliştirilip, yeniden donatılmam gerekiyor. Yaşlandığım için artık büyük bir rol oynayamasam da küçük bir rol üstlenmem gerekiyordu. Gördüğümüz gibi, Partinin Millî Kongresi sırasında sadece küçük bir rol oynadım, oysa Liu Şaoçi, Çu Enlay, Deng Siaoqing²¹ ve diğerleri birincil işlevler üstlendi.

ÖZET KAYNAKÇA:

XXII Syezd Komunističeskoj Partii Sovyetskogo Soyuzu: Stenografičeskiy Otçyot, Gosudarstvennoe İzdatelstvo Političeskoj Literaturı, Moskva, 1962.

Dedijer, Vladimir, *Tito Speaks: His Self Portrait and Struggle with Stalin*, Weidenfeld and Nicolson, London, 1953.

Drabkin, Aleksandr, "Ryadom s Nami Sotsialističeskiy Kitay", *Pravda*, No.109 (29451), 2-5 Ekim 2009, s.1.

"Conversation Between Mao Zedong and Ambassador Yudin, 22 July 1958", *Cold War International History Project Bulletin*, No.6-7, 1995-1996, s.155-159.

Drabkin, Aleksandr, "Stalin i Mao", *Pravda*, No.142 (28756), 17-20 Aralık 2004, s.6.

Rahmanin, O. B., "Posledniy Priyezd Mao", *Sovetskaya Rossiya*, No.117 (12729), 1 Eylül 2005, s.6.

"Duoqu Xin De Shengli", *Renmin Ribao*, 1 Ekim 1972, s.1.

Lavrenov S. Y., Popov İ. M., *Sovetskij Soyuz v Lokalnih Voynah i Konfliktah*, AST-Astrel, Moskva, 2003.

"Mao's Conversation With Yudin, 31 March 1956" *Cold War International History Project Bulletin*, No.6-7, 1995-1996, s.164-167.

"Mao Zedong On Diplomacy", *Foreign Languages Press*, Beijing, 1998.

Marks, Engels, Lenin, *Proletarya Diktatörlüğü Üzerine: Sorular ve Cevaplar*, Bora Yayınları, İstanbul, Kasım 1976.

Nepomnin, O. Y., *İstoriya Kitaya. XX vek, İV RAN-KRAFT+*, Moskova, 2011.

"Minutes, Mao's Conversation with a Yugoslavian Communist Union Delegation, Beijing, [undated]," September, 1956, *History and Public Policy Program Digital Archive*, Mao Zedong wajjiao wenxuan [Selected Diplomatic Papers of Mao Zedong] (Beijing: The Central Press of Historical Documents, 1993), 251-262. Translated and Annotated by Zhang Shu Guang and Chen Jian, <http://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/117035>

Perinçek, Doğu, *Stalin'den Gorbaçov'a: Sosyalist Devrimi Sürdürmek ve Kapitalizme Geri Dönüş*, Gözden Geçirilmiş 4. Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, Şubat 2010.

Perinçek, Mehmet, *Avrasyacılık: Türkiye'deki Teori ve Pratiği*, 2. Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, Kasım 2016.

"Stalin Conversations With Chinese Leaders", *Cold War International History Project Bulletin*, No.6-7, 1995-1996, s.4-9.

Stalin, İ. V., "Golovokrujenie Ot Uspehov: K Voprosam Kolhoznogo Dvijeniya", *Soçineniya*, c.12, Gosudarstvennoe İzdatelstvo Političeskoj Literaturı, Moskva, 1949, s.191-199

Stalin, J., *Leninizmin İlkeleri*, Sol Yayınları, Ankara, Aralık 1969.

Tse-Tung, Mao, *Selected Works*, c.9, Sramikavarga Prachuranalu, Hyderabad, 1994.

Uluslararası Komünist Hareketin Genel Çizgisi Hakkında Polemik (1963), İnter Yayınları, İstanbul, 1988.

Vistupleniya i Viskazivaniya Den Syaopina, İzdatelstvo "Progress", Moskva, 1979.

Vistupleniya Mao Tsze-duna Ranee Ne Publikovaniya v Kitayskoj Peçati, c.1-6, İzdatelstvo "Progress", Moskva, 1975, 1975, 1976, 1976, 1976, 1976.

Zedung, Mao, *Seçme Eserler*, c.5-6, Kaynak Yayınları, İstanbul, Kasım 1993, Eylül 2000.

Zedung, Mao, *Yayınlanmamış Yazılar (1956-1971)*, May Yayınları, İstanbul, Haziran 1976.

21 Liu Şaoçi, Çu Enlay ve Deng Siaoqing, Çin Komünist Partisi'nin önde gelen üyeleriydi. Eylül 1956 yapılan ÇKP Sekizinci Kongresi'nde, Liu ve Çu, Parti'nin Başkan Yardımcılığına, Deng ise Parti'nin Genel Sekreterliğine seçildi.